

МАРКАЗИЙ ОСИЁДА ТЕМУР ВА ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИ МЕЪМОРИЙ БЕЗАК ТУРЛАРИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ НАТИЖАСИДА ЁШЛАРНИ АҚЛИЙ ВА МАЪНАВИЙ ТАРБИЯЛАШ САЛОХИЁТИГА ТАЪСИР ҚИЛИШ ОМИЛИ

Ахмедова Назокат Эркиновна

Фарғона Давлат Университети

“Тасвирий санъат кафедраси” ўқитувчиси

nazokataxmedova1986@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада Темур ва Темурийлар даврининг меъморий безак турлари ва ундан бугунги кундаги ёш авлоднинг маънавиятини юксалтиришда оқилона фойдаланиш ҳақида сўз боради.

Калит сўзлар: мозаика, майолика, ислимий, гирих, безак, кулолчилик.

АННОТАЦИЯ

В данной статье говорится о видах архитектурного убранства периода Тимура и Тимуридов и их рациональном использовании в воспитании духовности современного молодого поколения

Ключевые слова: мозаика, майолика, ислими, гирих, украшение, керамика.

ABSTRACT

This article talks about the types of architectural decoration of the period of Timur and the Timurids and their rational use in educating the spirituality of the modern young generation.

Keywords: mosaic, majolica, islmy, gyrix, decoration, pottery.

КИРИШ

Бугунги кунда дунёнинг кўпгина давлатларида тарихий шаҳарларнинг тарихий – маданий ва архитектуравий ёдгорликларини ҳар томонлама ўрганиш, сақлаш ва меъморий – бадий қийматларига эга бўлган ёдгорликлардан самарали фойдаланиш ниҳоятда долзарб ҳисобланади. Шу жумладан “Маъданий меърос объектлари халқнинг бебаҳо бойлиги, уларни асраш ва авлодларга безавол етказиш барчамизнинг бурчимиздир. Юртимиздаги тарихий обидаларни сақлаш ва таъмирлаш, буюк аждодларимизнинг қадамжойларини обод этиш бўйича олдимизда ҳали қанчадан қанча вазифалар турибди”¹. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2014 йил 21 июлдаги ПҚ-200-сон

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий мажлис палаталари, сиёсий партиялар билан бўлган йиғилишдаги маърузаси // “Халқ сўзи”, 2017. 13 июль, № 137 (6831).

“Маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасини янада такомиллаштириш” бўйича ҳамда 2018 йил 16 январдаги 5181-сон “Моддий маъданий ва археологик мерос объектларини сақлаш ва улардан фойдаланишни такомиллаштириш тўғрисида”ги қарорларида ва шу соҳага тегишли ҳужжатларда белгиланган.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Бугунги кунда давлатимизда тасвирий санъат, халқ амалий санъати, археологик ва меъморий обидалар, зиёратгоҳларга маданий ва миллий меморий меърос сифатида катта эътибор қаратиляпти. Ҳозирда юртимизнинг маъданий ва меъморий бойликлари ўзига хослиги, ҳашаматлиги, ранг баранг безаклари, уларда қўлланилган ранглар жилоси ҳеч бир юртда топилмай. Айниқса Бухоро шаҳридаги тарихий обидаларни аҳволини бугунги кундаги меъморий ёдгорликларни сақлаб қолиш долзарб муаммога айланиб боряпти. Бугунги кундаги муаммоларни бартараф этиш йўлида чора тадбирларни тезкор кўриб чиқиш десертацияни мақсадларидан биридир. Юртимиздаги меъморий обидалар нафақат бизнинг, балки бутун жаҳондаги барча мамлакат халқларининг қизиқишини уйғотмоқда. Ўзбек халқи азал азалдан маънавий ва маъданий меросга бой халқ бўлиб олдиндан юртимизда ривожланишлар мавжуд бўлган. Биламизки, дунё тарихи тараққиётида Амир Темур ва темурийлар даври ижтимоий, сиёсий, маданий ва маърифий гуллаб яшнаган давр бўлиб муҳрланди. Турк-мўғил сулоласи амир Тарағай ўғли, Мўғулистондан Ўрта ер денгизигача бўлган ҳудудларни қамраб олган, XIV-XV асрда эса унга тенги йўқ буюк салтанатга асос солди. Унинг асосини Темур ва кейинги асрда унинг ворислари томонидан турли хил санъат турларини, хусусан, Темурийлар мулкининг асосий ҳудудларида меъморчиликни шакллантириш ва ривожлантириш учун зарур бўлган унумдор тупроқ яратилди. XIV аср охиридан бошлаб ва Ўрта Шарқ ижодий кучларининг асосий марказига айланар экан, санъатда янги йўналиш пайдо бўлди.

Темур салтанат пойтахти Самарқандда барча санъат усталарини тўплади. Темур ва унинг авлодлари даврида Самарқанд, Тошкент, (Зангиота қabri), Бухоро Шахрисабз, Қарши, Туркистонда, Хуросоннинг маркази Ҳирот, Машҳад, Нишопур, Қобул ва бошқа шаҳарларда буюк яратувчилик ишлари олиб борилади. Соҳибқироннинг буйруғига асосан 1365 йилда Қарши, 1370 йилда Самарқанд, 1380 йилда Кеш шаҳарлари атрофида муҳофаа деворлари барпо этилади. Темурнинг ўз она юрти Кешда, буюк аллома ва мутафаккир

Аҳмад Яссавийга атаб қурдирган ажойиб, осмонўпар ва мухташам мадрасалари ўз даврида Соҳибқироннинг куч-қудратини жадон ўзра кўз-кўз қилган.

Тарихшунос олим Шарафиддин Али Яздий ўзининг “Зафарнома” асарида Кеш (Шаҳрисабз) қўрғони ва Оқсаройнинг қурилиши баёнида куйидагиларни ёзган: “Сичқон йилига тўғри келган (ҳижрий) 781 йилнинг охири (милодий - март, 1380), эрта баҳор фасли эди. Ўз қуввати билан (табиатни) гуллатиб яшнатувчи меъмор кўкатлар ва майсазорлар шаҳрини обод қилишга киришган, атиргул буталаридан қасрлар яратиб, лаългун шохчалар учини баланд кўтарган ва уларни фируза ранг нақшли барглар билан беаган бир вақтда. Олийҳазрат соҳибқирон гулларидан мушку анбар бўйи таралувчи, сувидан гулоб таъми келувчи Кешнинг хушҳаво ва ром этгувчи заминида шодлик нашъасини суриб, ором олмоқ азми билан бу ерда салтанат тахтини ўрнаттирди. Сўнг Шаҳрисабз қўрғонини қуриш ҳақида фармон берди ва (ишларни) амирлару лашкар ахли ўртасида таксимлади. Қўрғон қурилиши учун муносиб келувчи саодатли соатда унинг пойдеворини қурдилар”.

Ўзбекистонда сақланиб қолган биноларнинг асосий гуруҳи XIV асрнинг сўнгги чораги- XV асрнинг биринчи ярмидаги иншоотлардан иборат. Бу даврнинг безак захираси аввалги, Қорахонийлар даври меросига асосланган бўлиб, тасвирий анъана ҳам барқарор сақланиб, ҳам дунёвий, ҳам диний мақсадлардаги ёдгорликларни безашда намоён бўлади.

ХУЛОСА

Меъморий безак ҳамма вақт ўз замонасига ҳамоҳанг бўлиб келган. Ўзбек меъморий безак санъати худди қадимги даврда антик даврдан Ўрта асрларга ўтиш давридагидек, бугунги кунда ўз тараққиётини ҳал қилувчи йўналишига ўтди. Анъанавий шаклларни сақлай туриб, илғор замонавий қурилишда ўзига хос ва мос замин топа бошлади. Ўтмиш ва замонавий меъморликни асосий талаби мувофиқлик ва гўзаллик принципларини бирлаштиришдан иборат эди. Миллий маданиятни қайта тикланиб ривожланишида, халқ санъатининг турли соҳалари қатори меъморий нақш санъати ҳам муҳим аҳамият касб этиб, ҳар бир безак элементи санъатда ўша давр халқини маънавий ҳолатини ифодалайди.

REFERENCES

1. Зоҳидов П. Темур даврининг меъморий наққоши. - Т., Шарқ, 1996
2. Дудин С. Орнаментика и современное состояние старинных самаркандских мечетей // Известия арх. ком. Вып. 7. 1903.

3. Рахматуллаев Ю.Р. Ўзбекистон меъморчилик обидалари давлат муҳофазасида. - Т.: Ўзбекистон, 1969.
4. Ремпель Л.И. Архитектурный орнамент Узбекистана. Т., 1961.
5. Ремпель Л.И. Искусство Среднего Востока. М., 1978.
6. Ettinghausen R., Grabar O. The Art and Architecture of Islam 650 – 1250 // Yale University Press (Pelican History of Art). 1987.
7. Mirzahamdammovna, K. B., Erkinovna, A. N., & Jumadillaevich, S. R. (2021). USE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN FINE ARTS CLASSES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.
8. Mirzahamdammovna, K. B., Erkinovna, A. N., & Jumadillaevich, S. R. (2021). USE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN FINE ARTS CLASSES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.
9. Sadikovna, S. G., Kurbonova, B., Akhmedova, N., & Sulaymanova, S. (2020). FUNDAMENTALS OF PROFESSIONALISM DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF PRACTICAL EXERCISES ON FORMING THE SKILLS AND SKILLS OF FUTURE TEACHERS. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 17(6), 8894-8903.
10. Barchinoy, K., Sevarakhon, S., & Mukhammadkodir, Y. (2021). EFFECTIVE METHODS OF TEACHING FINE ARTS AND DRAWING AT SCHOOL.
11. Barchinoy, K. (2019). Problems of Improving Artistic Perception of Future Art Teachers. *Cross-Cultural Communication*, 15(4), 79-82.
12. Qurbonova, B. (2021). The history of visual art and its importance in people life. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, 11(2), 1558-1561.
13. Kakharovna, A. M., Tadjimatovich, Y. M., Rakhmatovich, S. O., & Mirzahamdammovna, Q. B. (2021). Modern Approaches to the Teaching of Fine Arts. *Solid State Technology*, 64(2), 4250-4254.
14. Nodirjon, M., Abdusalom, M., & Ozodbek, S. (2021). TECHNOLOGIES OF TEACHING FINE ARTS WITH MODERN METHODS.
15. Zulfiya, B., Rakhmonali, S., & Murodjon, K. (2021). A BRIEF HISTORY OF THE DEVELOPMENT AND TEACHING OF DRAWING SCIENCE IN UZBEKISTAN.
16. Nazokat, A., Ibrokhim, Y., & Makhpuzakhon, A. (2021). FACTORS OF DEVELOPMENT OF FINE ARTS.
17. Nazokat, A. (2021). Means of Ensuring the Integrity of the Image and Writing in the Performance of Visual Advertising.

-
18. Achildiyeva, M., Axmedova, N., Ikromova, F., Haydarova, O., Ibrahimova, G., & Abdurahmonov, A. (2021). TANBUR: ONE OF ANCIENT INSTRUMENTS. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 9(6), 302-308.